

УДК 37.091.33–027.22:78.091'
DOI 10.32840/1992-5786.2019.63-1.16

Фань Чженьсюань

аспірант кафедри початкової, дошкільної і професійної освіти
Харківського національного педагогічного
університету імені Г. С. Сковороди

РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА-МУЗИКАНТА В КОНТЕКСТІ ІНКУЛЬТУРАЦІЇ ЛЮДИНИ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО ПРОСВІТНИЦТВА

У статті досліджено творчі детермінанти розвитку особистості майбутнього педагога-музиканта в контексті його залучення до музично-просвітницької діяльності. Творчу особистість фахівця витлумачено як цілісну людську індивідуальність, яка має розвинені культурні інтереси та потреби, музично-творчі здібності, творчу мотивацію, виявляє творчі вміння, що забезпечують здатність впливати на свідомість людей засобами музичної просвіти, залучаючи їх до оволодіння найкращими зразками музичного мистецтва, розширення кола музичних знань, підвищення рівня культури.

Визначено, що музика є одним із найвагоміших за силою впливу на внутрішній світ людини мистецтв, відповідно – музично-просвітницька діяльність виступає одним із суттєвих чинників пробудження образно-пізнавальної активності людської свідомості, що є спорідненою із творчістю.

Музичне просвітництво розглянуто як важлива частина професійної підготовки педагога-музиканта – майбутнього фахівця, діяльність якого має творчий характер, заснований на глибокій умовитованості, прагненні до виконавського самовдосконалення та змістовного і творчого спілкування зі слухачами з метою передавання найкращого культурного досвіду людства. Підготовка майбутнього педагога-музиканта до музично-просвітницької діяльності забезпечує здатність засобами музичного мистецтва створювати умови для залучення людини до національної та світової культури, стимулювати духовні зусилля особистості щодо оволодіння зразками високого мистецтва.

Шляхами розвитку творчої особистості музиканта-просвітника визначено: формування інтересу до творчого саморозвитку та самовдосконалення, здобуття нових знань, розширення кругозору в галузі музичного мистецтва; прищеплення вмінь спілкуватися з аудиторією, налагоджувати творчий контакт зі слухачами, що підкріплює мотив вибору професії, впливає на активність майбутнього педагога-музиканта в певній професії; сприяння виконавській самореалізації, участь у публічних концертних виступах, що є невід'ємною частиною музично-просвітницької діяльності та забезпечує розвиток виконавських здібностей майбутнього педагога-музиканта тощо.

Ключові слова: творча особистість, педагог-музикант, музично-просвітницька діяльність, творчі інтереси, мотиви.

Постановка проблеми. Сучасною світовою тенденцією є орієнтація освіти на розвиток творчої особистості майбутнього педагога-музиканта, здатного до засвоєння та відтворення у професійній діяльності світових і національних культурно-духовних цінностей, утілення креативного підходу до вирішення проблеми збагачення культурної спадщини людства. На цьому шляху мистецтво, особливо музика, виступає провідним засобом засвоєння майбутнім фахівцем культурних традицій через інкультурацію, що має не лише характер інтеграції культурних цінностей суспільства, а і властивість стимулювати особистість до творчого їх усвідомлення і трансформації в різних видах професійно-педагогічної діяльності, що є своєрідним механізмом культурної адаптації особистості до швидкоплинних соціальних змін сучасного світу і є гостро актуальним для країн, які перебувають у ситуації швидкого культурного та соціально-економічного розвитку, як-от Китай і Україна.

Відродження музичного просвітництва – історично зумовленого культурного-мистецького явища,

здатного консолідувати населення країни на спільному культурному ґрунті, – сьогодні стає особливо важливим. Наголосимо на тому, що музичне просвітництво забезпечує залучення людини в культуру, сприяє розвитку в особистості здатності розуміти музику й насолоджуватися нею. У музично-просвітницькій діяльності в легкій, свідомо популяризувальній формі культура суспільства активно взаємодіє з такими глибокими структурами особистості, як її музична свідомість та ціннісні орієнтації. Цінності музичної культури стають складниками культури людини, духовно перетворюють особистість у процесі активного освоєння та переживання, інтерпретації й відтворення зразків творчості видатних музичних діячів, композиторів-класиків й аутентичних народних музичних творів.

З огляду на це, актуалізується необхідність творчого розвитку особистості педагогів-музикантів, здатних до популяризації культурно-естетичної, зокрема музично-просвітницької, діяльності, активізації пошуку нових універсальних підходів до збереження та поширення в суспільстві культурно-

мистецької спадщини, формування культурного світогляду особистості засобами музичного мистецтва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для дослідження проблеми розвитку творчої особистості майбутніх педагогів-музикантів засобами музичного просвітництва велике значення мають праці китайських і українських учених, присвячені розгляду феноменів культури й мистецтва (Г. Виноградов, Р. Грубер, Гун Лі, М. Ісаєва, Фань Вень-Лань та ін.), зокрема музичного (В. Алексєєв, Бай Юнь-шен, Ван Го-вей, Ван Чао-вень, О. Васильченко, В. Виноградова, Лі Фан, М. Михайлов, Л. Сакетті, Фан Дінь-Тан, Чень Лінь-жуй та ін.), механізмів впливу музики на особистість (Б. Асаф'єв, Л. Баренбойм, В. Медушевський, Є. Назайкінський, А. Сохор, Б. Яворський та ін.); наукові розвідки щодо вивчення жанрових, стилістичних особливостей музичного мистецтва (Ф. Арзаманов, В. Вакулишин, Лінь Хай, Лю Да-цзюнь, Ма Гешунь, Сунь Цзунь, У Ген-Ір, Ян Сяо Сюй та ін.) тощо.

Суттєве наукове підґрунтя для дослідження порушеної проблематики мають праці щодо висвітлення особливостей становлення національної системи музичної освіти (Ван Юйхе, Лю Пий, Ян Боху й ін.), розкриття різних аспектів музично-виконавської діяльності музикантів і вокалістів (Ван Лей, Вей Лімін, Гу Юй Мей, Сюй Дин Чхун, Цзінь Нань, Чен Дін та інші).

Вивчаючи питання розвитку творчої особистості майбутнього педагога-музиканта, важливо враховувати існуючі в науці погляди щодо феномену творчості (А. Брушлінський, Л. Виготський, Б. Кедров, Я. Пономарьов, В. Роменець, С. Рубінштейн, О. Тихомиров та ін.), розвитку творчих здібностей до музичної діяльності (Б. Ананьєв, П. Анохіна, Т. Артем'єва, Е. Голубєва, Б. Ломов, В. М'ясищев, А. Петровський, К. Тарасова, Б. Теплов, І. Якиманська й ін.), шляхів та методів формування й розвитку музичних і музично-творчих здібностей (А. Арісменді, Е. Башич, П. Вейс, В. Верховинець, Д. Кабалевський, М. Картавцева й ін.).

Важливими в досліджуваному аспекті є роботи, що висвітлюють питання становлення й розвитку музичної освіти, підготовки педагогів-музикантів до музично-просвітницької діяльності (Н. Бовсунівська, Т. Грищенко, О. Кравчук, Лі Чуньпен, Лін Гань, Ма Цзюнь, С. Мельничук, О. Омельченко, Т. Смирнова, Т. Танько, О. Ткаченко, О. Цвігун, Цюй Сяо Юй, В. Черкасов, Чжан І, Чжао Веньфан та ін.).

Аналізуючи наукову літературу, зазначимо, що вчені акцентують увагу на необхідності розвитку творчої особистості майбутнього фахівця як носія та творця культури суспільства, відзначають потужний потенціал музично-просвітницької діяльності як шляху прищеплення культурних цінностей та творчого розвитку людини. Проте проблема розвитку

творчої особистості майбутнього педагога-музиканта в контексті інкультурації людини засобами музичного просвітництва ще не є остаточно висчерпаною в сучасних наукових розвідках.

Мета статті – дослідити творчі доміанти розвитку особистості майбутнього педагога-музиканта в контексті його підготовки до музично-просвітницької діяльності.

Виклад основного матеріалу. Порушуючи проблему розвитку творчої особистості майбутнього педагога-музиканта в контексті інкультурації людини засобами музичного просвітництва, необхідно зазначити, що найбільш усталеним у педагогічній науці (К. Абульханова-Славська, О. Кульчицька, А. Сологуб та ін.) є визначення творчої особистості як цілісної людської індивідуальності, яка виявляє розвинені творчі здібності, творчу мотивацію, творчі вміння, що забезпечують її здатність породжувати якісно нові матеріали, технології та духовні цінності, що більшою чи меншою мірою змінюють на краще життя людини. Важливо відзначити, що поняття «творча особистість» тісно пов'язане з поняттями «творчі здібності» та «творча діяльність», адже така діяльність і є зовнішнім проявом внутрішньої творчої сутності людини. Причому творчі здібності, як стверджує М. Лазарєв, – це індивідуально-особистісні якості людини, які визначають успішність виконання нею творчої діяльності різного роду [1, с. 204]. Під творчою діяльністю розуміється така діяльність людини, результатом якої є новий продукт – як матеріальний, так і ментальний або культурно-духовний.

Серед чинників, які впливають на формування творчої особистості, вагоме місце вчені відводять мистецтву. «Музика має особливий статус у системі мистецтв, – підкреслює Г. Дідич, – за силою впливу на внутрішній світ людини їй немає рівних» [2, с. 39]. На думку О. Власенко, така форма пізнання дійсності, як мистецтво, зокрема й музичне, здатна різнобічно впливати на особистість, будучи джерелом творчого пізнання світу, духовного наповнення й формування культурного світогляду особистості [3, с. 225]. Особистісно-творчий потенціал музичного мистецтва втілюється в розвитку здатності людини до культурно-естетичної емпатійності й індивідуальної інтерпретації творчого задуму митця, усвідомлення значущості власного музично-пізнавального та творчого саморозвитку як шляху оволодіння духовною скарбницею людства [4, с. 21]. Сучасна вчена Лі Аньань, розуміючи безпрецедентні виховні й розвивальні можливості музики, проголошує важливість музичного просвітництва як засобу прищеплення особистості любові до музичного мистецтва та здатності до його глибокого й адекватного сприйняття особистістю в найрізноманітніших проявах [4, с. 15].

Зазначимо, що людина виховується в певному культурному контексті, з якого вона запозичує уяв-

лення, ідеали, цінності, стратегії поведінки, відповідно й прихильність до музичного мистецтва та його зміст. Інкультурація розуміється в науці (В. Москаленко, О. Савицька, Л. Співак та ін.) саме як входження людини в культуру, процес, у результаті якого індивід опановує традиційні культурні, зокрема і музичні, цінності суспільства, до якого він належить, інтегрує ментальність і поведінку, способи зберігання й передавання наступному поколінню культурних цінностей. Характеризуючи сутність та значення цього процесу в житті людини та збереженні цілісності суспільства, В. Москаленко зазначає, що інкультурація є одним із важливих механізмів входження людини в суспільство, бо без освоєння нею різноманітних практик культури неможливе становлення особистості [5, с. 116].

Саме в руслі цих ідей особливо важливим стає питання розвитку творчості майбутніх педагогів-музикантів, які є не лише об'єктом, а й суб'єктами інкультурації людини засобами музичного просвітництва, її інтеграції до національної культури та світового мистецтва. Творчий та ерудований просвітник є провідником у світ музичної культури, для засвоєння якої, як наголошує В. Петрушин, необхідні значні духовні зусилля [6, с. 330].

Зазначимо, що ефективність просвітницького впливу підвищується за умови залучення зацікавленого і творчого музиканта-ентузіаста для формування у слухачів на власному прикладі ідеалу культурно розвиненої особистості, здатної засвоювати та відтворювати цінності музичної культури. Отже, особливо важливою є наявність у музиканта-просвітника особистої переконаності, сформованих професійних мотивів і інтересів, тобто реальної внутрішньоособистісної причини активних дій і звершень. Як зазначає Л. Кожевникова, необхідність культуротворчого розвитку особистості майбутнього фахівця через розширення кола його інтересів, кругозору, ерудиції, формування вибіркового ставлення до явищ художнього життя взаємообумовлюють значущість музично-просвітницької діяльності як атрибута духовної культури й одночасно феномену професійної підготовки педагогів-музикантів. Водночас неухильно зростає роль особистісних професійно значущих інтересів, переконань майбутнього педагога, разом із сукупними знаннями, уміннями, навичками, які уособлюють гідного носія музичної культури [7, с. 111]. Це необхідно враховувати у процесі розвитку творчої особистості майбутнього фахівця, підготовки його до роботи у сфері музичного просвітництва.

Мотивація до творчого зростання, спираючись на думку Л. Колот [8, с. 17], визначається як сукупність зовнішніх і внутрішніх сил, які спонукають людину до творчої діяльності у професійній сфері, детермінують поведінку, форми цієї діяльності, надають їй конкретної спрямованості, орієнтуючи її на досягнення цілей, пов'язаних із поширенням

і перетворенням культурних надбань людства. Можемо стверджувати, що на здатність майбутнього педагога-музиканта до свідомого ефективного творчого виконання професійних завдань природно впливає мотивація до творчості, яка може мати різноманітний характер, формується ще на етапі вибору професії і ґрунтується на розвинутому в особистості інтересі до музичної культури і мистецтва, до оволодіння різноманітними виконавськими навичками, розвитку мистецько-комунікативних здібностей, підготовки до концертної діяльності тощо.

Творчі інтереси та мотиви у сфері музичної освіти розглядаються нами як форма прояву пізнавальної активності майбутніх фахівців, яка забезпечує потреби особистості в усвідомленні цілей музично-просвітницької діяльності. Сформований інтерес сприятиме професійній орієнтації майбутніх педагогів-музикантів, стимулює бажання ознайомитися з новими фактами із царини теорії й історії музики, більш повного та глибокого розуміння значення просвітницької діяльності.

Зазначимо, що в аспекті порушеної проблеми важливою творчою потребою педагога-музиканта є його виконавське самовдосконалення. У зв'язку із цим необхідно навести позначений у дослідженні Г. Тарасової [9, с. 545] факт, що виконавська діяльність є глибоко особистісним, потаємним простором для індивідуального творчого розвитку музиканта. Тому організація виконавської діяльності для студентів-музикантів зі спрямованістю на сприйняття слухачів становить необхідну частину освітнього процесу, в якому важливе місце відводиться розвитку творчої особистості майбутнього педагога-музиканта.

Як зазначає Л. Бамбурова [10, с. 13], музиканти-початківці можуть діяти з огляду на різні мотиви вибору того чи того виду музично-виконавської творчості, що відбивають творчий характер самої особистості, це: інтерес до музичного виконання та до творчої діяльності; потреба в естетичному задоволенні від музикування; прагнення до самовдосконалення у виконанні музичних творів; прагнення продемонструвати своє вміння, майстерність, самоствердитися; прагнення до визнання з боку слухачів; бажання створити певний настрій у слухачів, доставити їм задоволення (відповідати їхнім очікуванням). Поширюючи цю думку на проблему розвитку творчої особистості майбутнього педагога-музиканта як суб'єкта музичного просвітництва, зазначимо, що мотивація студентів до музично-просвітницької діяльності, безумовно, пов'язана з їхньою музичною творчістю й має здійснюватися через систему спонукань (стимулів), серед яких велику роль відіграють внутрішні, які визначаються сферою інтересів і потреб, ціннісних орієнтацій і пріоритетами особистості, оскільки вільна свідомо діяльність, пов'язана з популярни-

зацією певних ідей, як, наприклад, музичне просвітництво, повинна ґрунтуватися тільки на реальному інтересі й особистому залученні майбутнього фахівця у процес.

Зазначимо, що для розвитку творчої особистості музиканта-просвітника необхідним є розвиток його потреб у творчій самореалізації, потреб в естетичному задоволенні, здобутті нових знань, розширенні кругозору, творчому саморозвитку особистості. Такі потреби найбільш активно задовольняються і водночас розвиваються у вільній особистісно та соціально значущій діяльності, яку майбутній фахівець вибирає за власним переконанням. Саме таким ознакам відповідає музично-просвітницька діяльність педагога-музиканта, оскільки ця робота є свідомим проявом професійної активності фахівця, яка реалізується зазвичай у культурно-дозвіллевій сфері для підвищення інтересу людей до музичної культури й мистецтва, розширення кола їхніх знань і освітніх можливостей, виховання творчої особистості. Водночас серед найбільш затребуваних умінь музиканта-просвітника – здатність до встановлення особливого виду контакту зі слухачем у процесі виконання творів. Творчий контакт зі слухачами створює в майбутнього музиканта задоволеність працею й підкріплює мотив вибору професії, перетворюючи його на стійкий інтерес, упливає на активність майбутнього педагога-музиканта в обраній професії. Такий контакт можливий тільки на рівні одухотвореного творчого втілення музичного художнього образу.

Зважаючи на це, відзначимо значну роль публічних концертних виступів, що є невід'ємною частиною музично-просвітницької діяльності, як своєрідної практичної творчої майстерні, де в майбутніх педагогів-музикантів формується вміння спілкуватися з аудиторією, закріплюється особистісний інтерес до музичного просвітництва як частини професійної творчості. Задоволення творчої потреби у виконавській самореалізації, культурному спілкуванні зі слухачем формує у студента-музиканта спрямованість на усвідомлення цілей музично-просвітницької діяльності, сприяє розвитку творчого підходу у виконанні професійних дій.

Висновки і пропозиції. Загалом, вивчення проблеми розвитку творчої особистості майбутнього педагога-музиканта в контексті інкультурації людини засобами музичного просвітництва дає змогу зробити висновок щодо великого значення музично-просвітницької діяльності як свідомої творчої професійної активності фахівця, яка реалізується зазвичай на творчій основі в культурно-дозвіллевій сфері для залучення людей до оволодіння найкращими зразками музичного мистецтва, розширення кола музичних знань, підвищення рівня культури.

Формування творчої особистості майбутнього фахівця є важливим завданням сучасної освіти,

оскільки це забезпечує здатність педагога-музиканта реалізовувати власні творчі надбання у професійній діяльності. Відповідно до вищезначеного, можемо стверджувати, що музичне просвітництво має стати частиною професійної діяльності майбутнього педагога-музиканта, у якій особистість (як педагога-музиканта, так і його слухачів) здійснює творчий вибір, визначається згідно із власними культурними уподобаннями, розвиває потреби високого порядку – культурно-естетичні.

Поруч із творчими здібностями необхідною умовою ефективною й успішною музично-просвітницької діяльності майбутнього педагога-музиканта є формування готовності особистості до такої роботи, стимулювання її творчої активності, прищеплення стійкого прагнення до творчого пошуку, формування комплексу музично-професійних характеристик, що є предметом подальшого дослідження порушеної проблеми.

Список використаної літератури:

1. Лазарев М. Основи педагогічної творчості : навчальний посібник. Суми, 1995. 212 с.
2. Дідич Г. Теоретичні аспекти дослідження структури здібностей, необхідних для підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Наукові записки. Педагогічні науки*. Кіровоград, 2015. Вип. 139. С. 36–40.
3. Власенко О. Роль музики у формуванні духовності особистості. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2008. № 5. С. 224–230.
4. Лі Аньань. Музичне просвітництво в минулому і сьогоденні *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2018. № 2 (76). С. 13–24.
5. Москаленко В. Соціалізація та інкультурація. *Акутальні проблеми психології*. Т. 1. Вип. 44. С. 116–122.
6. Петрушин В. Музыкальная психология : учебное пособие для студентов средних и высших учебных заведений. 2-е изд. Москва : Гуманитарный издательский центр «ВЛАДОС», 1997. 384 с.
7. Кожевникова Л. Музыкально-просветительская деятельность в контексте подготовки будущих учителей музыкального искусства. *Педагогические науки: теория, история, инновационные технологии*. 2016. № 5 (59). С. 110–120.
8. Колот А. Мотивація персоналу : підручник. Київ : КНЕУ, 2002. 337 с.
9. Тарасова Г. Исполнительское искусство музыканта в ракурсе музыковедческого и психологического знания. *Исполнительское искусство и музыковедение : параллели и взаимодействия*. Москва, 2010. С. 540–550.
10. Бамбурова Л. Мотивація совместной музыкальной деятельности юношеских групп. Ярославль ; Кострома : КГПИ, 1985. С. 12–20.

Fan Chzhenshuan. The development of the creative person of the future of teacher musician in the context of human inculturation by musical integration

In the article creative determinants of the personality development of the future teacher-musician in the context of his involvement in musical education activities are researched. The creative personality of a specialist is interpreted as a holistic human personality that has developed cultural interests and needs, musical-creative ability, creative motivation, reveals creative skills that provide the ability to influence the minds of people through musical education, involving them in mastering the best samples of musical art, the expansion circles of musical knowledge, raising the level of culture. Among the factors which influence on the formation of a creative personality, the essential place of music is grounded – one of the most influential influences on the inner world of the arts and musical education, popularizing the musical art of figurative and cognitive activity of human consciousness, which is related to creativity. Music education is considered as an important part of the professional training of a teacher-musician – a future specialist, whose activities are creative in nature, based on deep motivation, the pursuit of self-perfection and meaningful and creative communication with the audience in order to convey the best cultural experience of mankind. It is proved that a musician-teacher who possesses means of musical education can greatly contribute to human inculturation, its attraction to the culture and art of the people and the country, stimulation of spiritual efforts of man for mastering samples of high musical art. The ways of development of the creative personality of the musician-enlightener are defined: the formation of his interest in creative self-realization, aesthetic pleasure, obtaining new knowledge, expanding the horizons; promotion of creative self-development of personality in the field of musical art; instilling skills to communicate with the audience, to establish creative contact with the students, reinforcing the motive of the choice of the profession, contributes to the activity of the future teacher-musician in a particular profession; satisfaction of the need for performing self-realization, participation in public concert performances, which is an integral part of musical-educational activity and provides development of executive abilities.

Key words: *creative person, teacher-musician, musical-educational activity, creative interests, motives.*